

УДК 333:631.6(833)

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЗРОШУВАНИХ ЗЕМЕЛЬ ПІВДЕННОГО СТЕПУ

Г.Є.ЖУЙКОВ – к.с.-г.н., доцент, Херсонський ДАУ,

О.М.ДИМОВ – к.с.-г.н., с.н.с., Інститут землеробства південного регіону УААН

Раціональне використання зрошуваних земель південного Степу – одна з нагальних проблем сільськогосподарських товаровиробників. Оскільки південь країни є зоною ризикованого землеробства, то без ефективної роботи водогосподарського комплексу неможливо виконати визначені регіональними галузевими програмами обсяги виробництва сільськогосподарської продукції.

Із шістдесятих до початку дев'яностих років минулого століття переважно у південному регіоні нашої держави було збудовано близько 2,3 млн. га зрошувальних систем. До 1990 р. у Херсонській області та в АР Крим було біля мільйона гектарів зрошуваних земель, на яких вирощували понад 50 % рослинницької продукції. У Криму ці землі займали 23 % загальної посівної площі, у Херсонській області – 25 %.

Зрошення земель відіграє важливу роль в аграрному секторі Степу. Так, у період 1986-1990 рр. на поливних землях АР Крим виробляли: зерна 27%, овочів – майже 88, плодово-ягідної продукції – 68 % та більше половини кормів [2]. На Херсонщині у згаданий період виробництво зерна на зрошуваних землях становило 28,6 %, овочів – 86,6, технічних – 25,8, кормових культур – 63,1 % до загального обсягу виробництва (таблиця).

Таблиця 1 – Питома вага зрошуваних земель у виробництві основних сільськогосподарських культур по Херсонській області

Культура	У середньому за роки		
	1986-1990	1996-2000	2002
Зернові, всього, тис. т	2629,2	1342,3	1124,5
у т.ч на зрошенні, тис. т	753,4	423,2	298,1
% до загального обсягу	28,6	31,5	26,5
Овочеві, всього, тис. т	360,8	152,2	426,0
у т.ч на зрошенні, тис. т	312,4	117,4	83,5
% до загального обсягу	86,6	77,1	19,6
Технічні, всього, тис. т корм. од.	151,8	223,9	205,3
у т.ч на зрошенні, тис. т корм. од.	39,2	61,7	66,4
% до загального обсягу	25,8	27,5	32,3
Кормові, всього, тис. т корм. од.	1982,3	514,8	139,8
у т.ч на зрошенні, тис. т корм. од.	1251,3	318,4	83,2
% до загального обсягу	63,1	61,8	59,5

Останніми роками в галузі зрошуваної меліорації земель сформувався кризовий стан, зумовлений багатьма чинниками.

По-перше, незважаючи на те, що питома вага зрошуваних земель у виробництві основних видів рослинницької продукції продовжує залишатися вищою за їх частку в загальній площі сільськогосподарських угідь, різко знизилися фізичні обсяги виробництва продукції на поливних землях. Зокрема по зерну в 2002 році це зменшення порівняно з 1986-1990 рр. на Херсонщині досягло 60,4 %, по овочах – 3,7 рази, по кормових культурах – 15 разів.

По-друге, змінилась структура посівів сільськогосподарських культур на зрошуваних землях. У ній збільшилась частка всіх зернових культур (за винятком кукурудзи) та соняшнику. А натомість зменшилися площі під кормовою групою (основою розвитку тваринництва), особливо під багаторічними травами.

По-третє, зменшення питомої ваги валового виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях є наслідком істотного зниження врожайності культур в результаті зменшення площ фактичного поливу. Зокрема, в 2001 р. в Україні було полито всього 536 тис. га. В 2002 р. в Херсонській області – 2,1, Миколаївській і Запорізькій – 1,9, Одеській і АР Крим – 1,8, а в середньому по Україні – 1,94, що явно недостатньо, враховуючи посушливі умови останніх (за винятком поточного) років. Якщо в період 1986-1990 рр. середньорічний обсяг подачі води на зрошення в Херсонській області становив 1721 млн. м³, то в 2002 році – тільки 405,6 млн. м³.

По-четверте, в останні роки різко скоротилися інвестиції на підтримання належного технічного стану водогосподарського комплексу. Парк поливної техніки в Україні скоротився з 27,1 до 15 тис. одиниць, з них працюючих лише близько 8 тис. Наявна кількість дощувальних машин та їх технічний стан дозволяє полити не більше 25 % з 2 млн. га зрошуваних земель. Виробництво старих зразків поливної техніки в Україні призупинено, а нових – не налагоджено, у тому числі через неплатоспроможність сільгоспвиробників. Так, якщо минулого року вони платили 16-17 коп. за 1 кВт електроенергії, то з цього року мають сплачувати 23-28 коп. До того ж, енергетичні компанії вимагають за свої послуги попередню оплату.

По-п'яте, розпаювання землі та майна колишніх КСП без урахування особливостей меліорованих земель стало додатковим чинником погіршення технічного стану і умов експлуатації внутрішньогосподарських меліоративних систем, оскільки свого часу не було визначено власника їх інженерної інфраструктури (канали, трубопроводи, дренаж, колектори, гідротехнічні споруди, насосні станції тощо). Тому тут іноді набуває загрозливого масового характеру процес розкрадання труб, засувок, дощувальної техніки тощо. В цих умовах поточна експлуатація меліоративних систем перестала відповідати проектним вимогам. Режим водозабору і водовідведення став прак-

тично непередбачуваним, а його збурення стало більш частим і збільшилося у декілька разів.

Потребує поліпшення та вдосконалення меліоративний і екологічний стан зрошуваних земель. Для більш ефективного їх використання потрібно давати необхідну кількість мінеральних і органічних добрив [3].

У листопаді 2000 р. уряд схвалив „Комплексну програму розвитку меліорації земель і поліпшення економічного стану зрошуваних та осушених угідь у 2001-2005 роках і прогноз до 2010 р.“, основні завдання якої спрямовані на збереження та реконструкцію діючих меліоративних систем. Раніше було прийнято „Водний кодекс“, Закон „Про меліорацію земель“ і червневий 1998 року Указ Президента України „Про заходи щодо державної підтримки водогосподарсько-меліоративного комплексу“, що свідчить про те, що питанням розвитку водогосподарського комплексу приділяється велика увага на державному рівні. Зокрема, Комплексною програмою передбачено будівництво нових зрошувальних систем у Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській областях і в АР Крим на площі 57 тис. га та проведення до 2010 року робіт з реконструкції зрошувальних систем на площі 600 тис. га. Реконструкція стосується тих систем, які відпрацювали 35-40 і більше років.

Щодо ознайомлення сільськогосподарських товаровиробників з новітніми методами та технологіями ведення зрошуваного землеробства, певну допомогу господарствам надає Держводгосп. Так, наприклад, у Каховці Херсонської області організовано дорадчий Центр, який надає рекомендації з питань асортименту та місць придбання техніки.

Спеціалісти Держводгоспу разом із фахівцями з Академії аграрних наук та Інституту гідротехніки і меліорації розробили декілька сучасних малогабаритних дощувальних машин з урахуванням потреб фермерських господарств і підготували для фермерів рекомендації стосовно поверхневого способу поливу, який не потребує залучення складної техніки і витрат коштів на оплату електроенергії. Такий метод поливу широко застосовують у США [1]. Цілий ряд технологічних підходів у використанні зрошуваної ріллі запропоновано Інститутом землеробства південного регіону УААН.

Для забезпечення господарств складною поливною технікою необхідні довгострокові низьковідсоткові банківські кредити. Потрібна також певна цінова політика для того, щоб товаровиробники мали змогу продати продукцію за пристойну ціну, а на виручені кошти придбати сільськогосподарську техніку, зокрема і меліоративну.

Стійка тенденція до погіршення погодних умов (засухи, суховії) на півдні вимагає відновлення ефективного використання зрошення, в першу чергу, на площах із задовільним гідромеліоративним станом і доведення його обсягів до рівня 1990 року.

Зрошувані землі є гарантом сталого ведення сільгоспвиробництва. Так, у несприятливому за погодними умовами 2000 р. у радгосп-технікумі „Каховський” і дослідному господарстві „Асканійське” Каховського району Херсонської області було одержано відповідно по 52 і 47 ц/га зернових, по 46-60 ц/га озимої пшениці на зрошенні одержали у ПОК „Зоря” Білозерського та ПОП „Україна” Горностаївського районів.

Таким чином, значний економічний потенціал зрошуваних земель південного Степу повинен бути активно задіяний. В поточному році відмічається деяке збільшення площ земель, що будуть поливатись. В цілому по Україні одержано заявок на подачу води землекористувачам на площу 700 тис. га. Є впевненість, що реалізація вищезгаданих державних програм дозволить водогосподарсько-меліоративному комплексу запрацювати на повну потужність, що дасть змогу відновити гарантоване джерело забезпечення та стабілізації продовольчого комплексу України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Водне господарство в Україні / За ред. А.В. Яцика, В.М. Хорєва. – К.: Генеза, 2000. – 456 с.
2. Закорчевна Н.Б. Водогосподарські проблеми аграрно-промислового комплексу АР Крим // Економіка АПК, 2003. - №4. – С. 38-42.
3. Цандур М.О. Ведення землеробства в посушливих умовах // Вісник аграрної науки південного регіону. – Одеса, 2001. – Вип. №2, серпень. – С. 3-6.

УДК: 658.69 : 633.1 : 631.11

**ШЛЯХИ ДОСЯГНЕННЯ ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ
ТОВАРООБМІНУ МІЖ ЗЕРНОВИМ ГОСПОДАРСТВОМ
ТА ГАЛУЗЯМИ, ЩО ЙОГО ОБСЛУГОВУЮТЬ**

Ю.Є.КИРИЛОВ – пошукувач, Херсонський ДАУ

В умовах становлення ринкових економічних відносин об'єктивно необхідним є дотримання паритету цін на сільськогосподарську продукцію та промислову продукцію, яка споживається селом.

В Україні ціни на основні види матеріальних ресурсів, які споживаються сільським господарством, по відношенню до цін на сільськогосподарську продукцію зросли в середньому з 1990 по 2000 роки в 5 разів (рис.1.). У 2001 та 2002 роках по окремим товарам темпи зростання скоротилися, але загальна тенденція по збільшенню різниці в цінах зберігається. Виходячи з цього, виникає гостра необхідність у державному регулюванні системи ціноутворення та еквівалентності обміну між сільським господарством та сферами, що його обслуговують. Держава повинна забезпечувати “чесні” правила гри на ринку всім його учасникам, а індикатором ефективного регулю-